

OBLEKA NAREDI ČLOVEKA

Mateja Gaber (Ljubljana)

UVOD

Oblačenje so že od nekdaj narekovale moralne in družbene konvencije in nobeden izmed družbenih slojev se, zgodovinsko gledano, ni smel oblačiti po mili volji. V prispevku želimo predstaviti značilnosti in pomen oblačil v srednjem veku¹ ter podrobneje obravnavati dva primera: Ulricha Lichtensteinskega ter Walterja von der Vogelweideja – prvega zaradi njegove drznosti v oblačenju, drugega zaradi prikaza, kako pomembno je lahko oblačilo za statusno umestitev. Takó drznost kot tudi statusna umestitev sta atributa, ki sta mnogo stoletij kasneje odločilno zaznamovala delo in zapuščino Gabrielle Chanel.

Okoli 1300 zaznamujejo srednjeveško družbo trije stanovi: duhovni, plemiški in kmečki. Med njimi ležijo svetovi – tudi glede oblačenja. Estetika vizualne podobe se dotakne samo višjega družbenega razreda, a funkcionalnost

1 Besedna zveza *srednji vek* (Mittelalter) je postala običajna šele konec 17. stoletja, ko je Christoph Cellarius 1688 v nekem priročniku tako označil stoletja med smrtjo cesarja Konstantina 337 in letom 1453, ko so Turki zavzeli Konstantinopol. Toda besedno zvezo uporabi že okoli 1200 krščanski mislec Gioacchino da Fiore (*Ioachim Florentis*), ki oznani, da božja zgodovina poteka v treh stadijih in jih poimenuje po Očetu, Sinu in Svetem duhu. Po njegovem se svet trenutno nahaja v »media aetas«, tj. srednjem obdobju Božjega sinu (prim. Saltzwedel 2014). Danes s srednjim vekom običajno označujemo čas med 500 in 1500.

oblačil se zdi skupni element tako grofice kot kmeta na polju. Slednji je nosil preprosta oblačila, ki ga niso ovirala pri delu, medtem ko je plemkinja denimo nosila oblačila, ki so jo omejevala ne samo pri delu, temveč tudi pri gibljivosti. Posledično je bila zaradi oblačil primorana izvajati majhne, gracilne gibe, ki so bili del dvorne etikete. Nemški dvorni pesnik Gotfrid Strasbourški v svojem romanu *Tristan* (1210) opiše Izoldo kot pojem dvorske ljubkosti, krhkosti in finosti prav na podlagi opisa njenega oblačila: »[...] tam je bil pritrtjen tanek trak iz biserov in tjakaj je lepota segla s svojim palcem leve roke. Desnico je imela nekoliko globlje, tam, kjer naj bi se – kot verjetno veste – zapiral plašč. Držala ga je z dvema prstoma, kot je v navadi na dvoru« (prim. Keupp 2014: 118). Gotfrid ne skopari z opisom Isoldinih oblek; zanj porabi 80 verzov in natančno opisuje oblačila, ki so bila narejena po francoski modi (*in dem snite von Franze*).² Bamberški pisec in rektor Hugo von Trimberg (ca. 1230–1313) je omenjeno družbeno razdelitev na tri kategorije lepo izrazil v verzih: Farji, vitezi in kmeti »sint all gesippe von natüre und süln gar brüderlich leben«³ (Schnurr 2015: 105). Vendar tak enostaven model, ki ga je propagirala Cerkev kot najvišja inštanca tedanjega časa, zagotovo ni mogel zaobjeti vse družbene resničnosti, kajti številni se niso mogli umestiti v kalup treh kategorij. To so bili na primer pesniki, glasbeniki, vrhovodci, pripadniki drugih religiozno-etničnih skupin, kot so denimo Judje, Romi ipd. Za vsako od teh družbenih kategorij pa je obstajal kodeks oblačenja in oblačila so vedno stigmatizirala tistega, ki jih je nosil. Še več: lahko so imela atribut zaščite, kadar so pomenila pripadnost neki drugi osebi. Napasti človeka, ki je nosil livrejo lorda, je denimo lahko pomenilo enako kot napad na lorda osebno. Obleko kot zaščitno sredstvo pa lahko razumemo čisto dobesedno, če se samo spomnimo znamenite češke defenestracije, ko je obleka rešila življenje odposlancem cesarja Matije, ki so jih 23. maja 1618 voditelji čeških protestantov vrgli skozi okno. Seveda je bila vsa katoliška skupnost prepričana, da je barona Martinitza, odposlanca Slavata in njunega sekretarja Filipa Fabricija rešila devica Marija, kajti začuda nihče od njih ni bil resno poškodovan, toda veliko bolj verjetno gre srečnemu

2 Opis Isoldinih oblačil je izredno podroben. Gotfrid opisuje njeno obleko, plašč, naglavno okrasje, pasove, vrste krzna, ki so del oprave (prim. Gottfried 1996: 63–69; verzi 10900–10985). Duhoviti je njegov zapis Isoldine drže: njeni koraki in geste niso bili niti prekratki niti predolgi, temveč povsem primerni. Njena drža je bila pokončna in vzravnana kot pri skobcu. Urejena je bila kot papagaj: »[si] gelich dem sperwaere, gestreichet also ein papegân« (ibid. 1996: 68, v. 10994–10995).

3 Farji, vitezi in kmetje »so po naravi istega rodu in morajo živeti kot bratje«.

koncu pripisati ustrezno obleko: ob padcu v skoraj 20 metrov globok jarek so jih zaščitila njihova gosto nabrana španska oblačila, ki so se kot jadra napolnila z zrakom in ublažila padec (McGuigan 1966: 153).

POGLED V PRETEKLOST

Obleka je predstavljala sredstvo, s katerim se je med drugim ohranjal tudi socialni red. Listine iz 14. stoletja, nekakšni pravilniki o oblačenju in zakoniki, ki so urejali področje luksuza, so jasno opredeljevali, kaj se sme in kaj ne. Prostitutke v srednjeveškem Londonu so na primer nosile rumene čepice, gobavci so nosili zvonce, da so druge opozarjali nase, in menihi so nosili stánu in veroizpovedi primerna oblačila – šlo je za družbeni dogovor o primernosti oblačila za osebe, ki so ta oblačila nosila. Kljub temu opazamo diskrepanco med konservativno in moralno oblačilno uredbo na eni strani in obenem spremenljivost te iste uredbe na drugi. Če kot stalnico, ki je stigmatizirala obleko prostitutk, navajamo rumeno čepico, pa lahko v isti sapi citiramo srednjeveški londonski trač: »da prostitutke v letošnji sezoni nosijo svoje rumene čepice nenavadno visoko« (Mortimer 2015: 144). Veliko zapisov iz tega časa se nanaša na nošnjo krzna – bolj je bilo dragoceno, manj ljudem je bilo dovoljeno za uporabo. Pomemben element, ki je določal kodo nošenja krzna, je predstavljal letni dohodek: krzno so namreč smele nositi le osebe, ki so imele več kot 100 funtov letnega dohodka. »Preprosta žena ne more iti na trg ali iz hiše s pokrivalom, ki bi bilo napolnjeno s čimerkoli drugim kot z ovčjim ali zajčjim kožuščkom, sicer ji grozi, da bo svoje pokrivalo morala predati šerifu [...] (ibid.). Táko zakonodajo pa so soproge premožnih trgovcev pogosto kršile in ponosno nosile hermelin in soboljevino. Ignoranca nižjega stanu glede primernosti oblačila je vodila v reformo predpisov oblačenja, ki se je zgodila 1363, in sicer zaradi »škandaloznih in ekscesivnih oblačil mnogih ljudi, ki se oblačijo neustrezno svojemu stanu in položaju, kar posledično vodi do uničenja vse deže« (ibid.). V predpisih oblačenja, ki se sklicujejo na zakon o luksuzu iz leta poprej (1362), le gospodje s posestvi in letnim dobičkom v vrednosti več kot 1000 funtov niso imeli glede obleke nikakršnih omejitev. Enako je veljalo za njihove družine. Vitezi in njihove družine, ki so imeli skupaj s posestvi 400 mark prihodka, so se sicer lahko oblačili po mili volji, vendar niso smeli nositi krzna iz hermelina ali podlasice, prav tako ne oblek z všitimi dragulji, izjema je bil ženski naglavni nakit. Omejitve se s padanjem

družbenega statusa povečujejo in natanko določajo vrednost blaga, iz katerega so narejena oblačila. Približno 3 funte na primer lahko stane blago za oprode in gentlemene s 100 funti letnega dohodka in za trgovce in njihove družine, vendar blago ne sme biti okrašeno z zlatom, srebrom, dragimi kamni ali krznom, prepovedana je tudi svila. Na koncu seznama se znajdejo delavci na poljih, orači, pastirji, mlekarice, ki jim kodeks dovoljuje le grobo platno in pas iz lanene vrvi (Mortimer 2015: 146).

ULRICH LICHTENSTEINSKI – VITEZ, KI SE OBLAČI V ŽENSKO?

Danes glede na kodo oblačenja težje določimo nosilcu obleke določen družbeni status, medtem ko je v preteklosti družbena stigmatizacija izhajala prav iz nje. Sistem zavestnega oblačenja (ki ga lahko poimenujemo moda), je bil izključno v domeni višjih družbenih slojev. Ti so si poleg običajnih včasih dovoljevali postavljati na ogled nove, pogosto drzne kreacije. Ena izmed najbolj razvpitih, ki jo poznajo zlasti medievalisti, je zagotovo obleka viteza Ulricha Lichtensteinskega, ki jo želimo podrobneje predstaviti. Ulrich (pribl. 1200–1278) je bil predstavnik štajerskega plemstva in je imel v posesti kar tri gradove, eden izmed njih je bil grad Liechtenstein v bližini Judenburga na današnjem avstrijskem Štajerskem. V svojem dolgem življenju je Ulrich preživel kar tri vladarje: Leopolda VI. iz hiše Babenbergov, Štaufovca Friderika II. in nazadnje še Rudolfa Habsburškega (Walther 1988: 158). Za nemško literarno zgodovino je Ulrich pomemben kot avtor prvega nemškega avtobiografskega romana v verzih⁴ *Vrouwen dienst* (1255),⁵ za Slovence pa je pomemben še iz dodatnega razloga. V omenjenem delu Ulrich opisuje svojo pot, ki se je začela v Meštrah v Benečiji in je potekala preko Trevisa, slovenske jezikovne meje na zahodu, Škofje Loke, Beljaka, Dunaja in vse do Češke (Böhmen). Kot lahko razberemo iz Ulrichovega besedila, ga je na tej poti ob prihodu v Ziljsko dolino s svojim viteškim spremstvom sprejel koroški vojvoda Bernard Spannheimski (der fürste von Kaerden lant). Ta je Ulricha pozdravil s slovenskimi besedami: »Buge waz primi, gralva Venus!«⁶ Ker Ulrich ni znal ne brati ne pisati in je svoje besede narekoval kasneje, je presenetljivo, da si je

4 Balzer, C. (1967). *Frauendienst*. Kindlers Literaturlexikon III. Zürich. 241–243.

5 Služba gospe.

6 Edini ohranjeni rokopis se danes nahaja v Bavarski državni knjižnici v Münchnu pod signaturo Cod. germ 44.

zapomnil prav omenjeni pozdrav v slovenščini. Matičetov (1993) ne izključuje možnosti, da je zapisovalec po vsej verjetnosti znal (tudi) slovensko: »Paradoksa, kako bi 'nepismen' človek lahko več kot petnajst let obdržal v glavi pozdravne besede, izrečene v neznanem jeziku, si ni mogoče razložiti drugače, kot da je naš pesnik bolj ali manj obvladal tudi slovenščino«. Veliko bolj pomembno kot morebitno Ulrichovo znanje slovenskih besed, je za Slovence spoznanje, da je vojvoda Bernard Spannheimski tujca pozdravil v slovenščini in ne v nemščini. Toda zakaj se na tem mestu ustavljamo ravno pri Ulrichu? Ulrich je svojo turnejo, svojo t. i. Venusfahrt,⁷ ki je potekala tudi preko slovenskega etničnega ozemlja, začel 25. aprila 1238,⁸ in sicer preoblečen kot »žlahтна kraljica Venera, boginja ljubezni« (ibid.). Oblečen v ženska oblačila (vrowen cleit) je potoval in se dvobojeval na turnirjih ter v njih šel celo k maši (Spechtler 1985: 522). Kako obsežna je bila njegova garderoba, ki si jo je dal izdelati v Benetkah, lahko razberemo iz naslednjih verzov:

Ich hiez mir snîden vrowen cleit:
zwelf röckel wurden mir bereit
und drîzic vrowen ermel guot
an kleiniu hemde, daz was mîn muot.
dar zuo ich willeclîch gewan
zwên schœne zöpfe wol getân,
die ich mit perlîn wol bewant,
der ich dâ wunder veile vant.

Man sneit mir sâ ander zît
drî wîze capen von samît.
die setel wâren silberwîz
dar an der meister grôzen vlîz
mit sîner meisterschefte leit.
von wîzzem tuoche man drüber sneit
lanc und wît vil meisterlîch.
Die zeume wâren kosterlîch⁹
(Ulrich 1952: v. 473 ff.).

Dal sem si sešiti ženska oblačila:
dvanajst oblek so mi sešili
in trideset damskih rokavov,
z dolgimi spodnjimi krili, tako sem hotel.
Zraven sem dobil, kot se spodobi,
dva čudovita cofa,
ki sem ju dal okrasiti z biseri
in ki sem ju drago plačal.

Potem so mi istočasno ukrojili
tri bele svilene plašče,
sedla pa so bila okrašena srebrno-belo,
mojster jih je skrbno izdelal
in pokazal svoje mojstrske veščine.
Čez vse to je padalo belo sukno,
ki je segalo daleč in široko,
njegova obroba je bila zelo dragocena.

7 Venerino popotovanje.

8 Nekateri literarni zgodovinarji navajajo tudi letnico 1227, npr. Janko, A. (1982): *Altdeutsche Texte*. Ljubljana, str. 132 ali Krotzky, M. (2006): *Ulrich von Liechtensteins Verkleidung als Frau Venus*, München, GRIN Verlag. <https://www.grin.com/document/61982> (pridobljeno: 07. 03. 2020).

9 Verzi so nastali 1255 in jih navajamo v srednjevisoki nemščini. Slovenski prevod Mateja Gaber.

Ulrich pa je poskrbel tudi za svojih dvanajst oprod, ki jim je dal sešiti oblačila iz najboljšega blaga (*von wîzem tuoche guot gewant*). Ta so bila tako bela, kot so lahko beli samo labodi (*daz was gar wîz alsam ein swan*). Beli so bili tudi Ulrichov šlem, ščit, kopja in celo konjeva oprava (*mîniu orssē ze wâppen-cleit*). Njegova tunika, ki jo je nosil čez oklep, je morala biti bogato nagubana in žlahtna in iz najbolj finega, najboljšega belega sukna (*mîn wâppenroc der muoste sîn/ein wol gevalden rœckelîn/ von kleinem wîzen tuoche guot*) – ko je vse to nosil, se je počutil vzneseno.¹⁰

Pri Ulrichu smo izpostavili samo tisti del romana, kjer opisuje svojo pot od Benetk do Prage, a besedišče, ki sega na področje oblačil in oblačenja, je v celotnem romanu zelo bogato. Kot finančno neodvisen vitez si je Ulrich lahko privoščil svobodo glede oblačenja, in kar je presenetljivo: z nenavadno izbiro ženskih oblačil, ki pritičejo kraljici Veneri, je drzno posegel v običajna viteška popotniška oblačila in se za vedno zapisal v (literarno) zgodovino.

Slika 1: vitez Ulrich Lichtensteinski, Manessejev rokopis, 13. stoletje

10 Vsi navedki v srednjevisoki nemščini so dostopni na spletu, verzi 475 ff.: https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/13Jh/Liechtenstein/lie_fd10.html (pridobljeno: 09. 03. 2020).

Ulrichova obleka je imela ne samo osnovno funkcijo zaščite telesa, temveč je bila orodje za njegov performans, ko je kot kraljica Venera potoval po slovenskih in sosednjih deželah. S pomočjo obleke je spremenil svojo moško pojavnost in se predstavljal kot ženska. Iz njegove nenavadne oprave se je nekoliko ponorčeval tudi avtor miniature v Manessejevem rokopisu¹¹, ki je Ulricha predstavil, kako se ta, oblečen v kraljico Venero, dviga iz morja v Meštrah. Slikar na Ulrichov šlem kot okrasje ni postavil Venere, ampak figuro »gospe minne«, ki v eni roki nosi strelo, v drugi ogenj. Toda vsak opazovalec je lahko v Ulrichovem naglavnem okrasju prepoznal »kraljico Venero« (Walther 1988: 158).

WALTER VON DER VOGELWEIDE IN KRZNENI PLAŠČ

Walter von der Vogelweide je bil srednjeveški pesnik, minezenger, ki je v enem izmed najbolj dinamičnih obdobj nemške zgodovine vstopil v politično areno ob koncu 12. in v začetku 13. stoletja ter se s svojim pesniškim ustvarjanjem aktivno vključil v dogajanje. Čeprav je bil determiniran s pripadnostjo pesniškemu stanu, se je gibal v družbi, ki je krojila takratno svetovno zgodovino. Svojo ost je brezkompromisno uperil proti Rimskokatoliški cerkvi ter vsakomur, ki je ogrožal enovito nemško cesarstvo – *Sacrum Romanum Imperium Nationis Germanicae*. Na področju ljubezenske lirike je presegel dotedanje (literarno) videnje *fragilitas sexus* in razmerje do ženske prikazal v novi, sodobnejši luči (prim. Gaber 2014: 253). Nemška literarna zgodovina razglša Walterja za svojega največjega lirika vse do Goetheja (Könnecke 1895: 62);¹² nekateri ga deklarirajo celo za možnega avtorja *Pesmi o Nibelungih* (Schulze 1984: XII). Čeprav je Walterjev čas zelo oddaljen – nenazadnje nas od njega loči več kot 700 let – je njegovo delo tako sporočilno, da ga povsem upravičeno lahko umestimo v današnji čas, Walterju pa pripišemo atribut historične in v nemškem literarnem okolju ubikvitarne osebnosti (Gaber 2015: 105).

11 S črko A označujemo Mali heidelberški pesniški rokopis, ki sega v 13. stoletje (*Kleine Heidelberger Liederhandschrift*), s črko B t. i. Weingartnerški rokopis (prej Konstanški rokopis) iz Stuttgarta (*Weingartner bzw. Konstanzer Liederhandschrift*) in s črko C t. i. Veliki heidelberški rokopis (*Manessejev rokopis, Codex Manesse*); slednjemu se lahko zahvalimo za večino ohranjenih pesmi oz. kitic srednjevisokonemške lirike. Zaradi mesta hranitve so ga dolgo časa imenovali tudi Pariški rokopis. Prim. Thomas Bein: *Walther von der Vogelweide*. Stuttgart: Phillip Reclam, 1997, str. 69 ff. Od 1888 se rokopis ponovno nahaja v Univerzitetni knjižnici v Heidelbergu. Obsega 426 obojestransko popisanih pergamentnih listov formata 35,5 x 25 cm, ki so bili paginirani kasneje, 140 listov je praznih, nekaj listov pa je samo delno popisanih.

12 Prim.: »Walter ist der größte deutsche Lyriker vor Goethe.« Gustav Könnecke: *Bilderatlas zur Geschichte der deutschen Nationalliteratur*. Marburg: Elwert, 1895, str. 62.

Slika 2: Walter – Manessejev rokopis

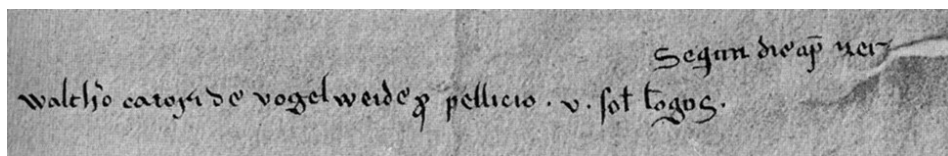

Slika 3: Walter – Weingartnerški rokopis

Tako velik pesnik, pa vendar je bila znanost (tako kot pri mnogih drugih srednjeveških pesnikih) vse do konca 18. stoletja omejena na domneve in dvomljiva izročila! Razen pesmi, ki so ostale za njim, likovnih upodobitev¹³ ter omemb sodobnikov¹⁴ so bili Walterjevo poreklo, življenje in družbeni status zaviti v meglo in kakršnakoli informacija o Walterju je bila bolj špekulacija kot ne. Potem pa se je 1874 zgodil veliki preobrat, ko so v potovalnih dokumentih škofa Wolfgerja iz Passaua našli račune, med katerimi je tudi zapis o darilu škofa Wolgerja, ki je Walterju podaril krznen plašč: »Sequenti die apud Zei[zemurum] Walthero cantori de Vogelweide pro pellicio .v. sol. Longos« (Bein 1997: 27). Ta račun je dokument, ki ne le dokazuje existenco človeka z imenom Walter in njegovo funkcijo pesnika (cantori), temveč tudi poda informacijo o natančnem datumu (12. november 1203) in kraju (Zeiselmayer pri Dunaju), kjer je bil račun izdan (Gaber 2014: 16).

¹³ Izstopata zlasti upodobitvi v Manessejevem rokopisu in v Weingartnerškem rokopisu.

¹⁴ Gotfrid Strasbourški v romanu *Tristan* (Straßburg 1985: 294); Thomasin von Zerclaere v svojem delu *Der welhische gast* (verz 11223 ff.) (v Teske 1933: 205), Wolfram von Eschenbach v *Parzifalu* (verz 297,23) in *Willehalmu* (verz 286,19); Ulrich von Lichtenstein v romanu *Frauendienst* (240, 6–9, v Halbach 1998: 12); Ulrich von Singenberg (Bein 1997: 258); Reinmar von Brennenberg v nekrologu (Bein 1997: 256) in Hugo von Trimberg v didaktični pesnitvi *Der Renner* (verz 1188).

Slika 4: Račun za Walterjev krzneni plašč –
Walthero cantori de Vogelweide pro pellicio v solidos longos

Če izhajamo iz začetne premise, da se nekateri družbeni sloji niso mogli umestiti v triado duhovščina-plemstvo-kmetje, in da Walter kot pesnik spada v »neuvrščene«, med tiste, ki so bili odvisni od darežljivosti svojih gospodarjev in brez stalnega letnega dohodka, potem je podatek, da je lahko bil prejemnik krznenega plašča, zelo pomemben. Gre za majceno, a vendar pomembno referenco, ki Walterja potencialno umešča med viteze. Njegova pripadnost viteškemu stanu je namreč zelo vprašljiva in v prid ji govori le malo stvari: na primer uvrstitev v Manessejev rokopis, kjer je Walter rangiran med minsteriale, pred imenom pa je zapisano »her«, kar je v srednjem veku pomenilo toliko kot vitez. Toda vse do danes nimamo zgodovinskih podatkov o rodbini Walterja von der Vogelweideja, ki bi bila na prelomu z 12. na 13. stoletje izpričana na ozemlju nemškega cesarstva. »Praznih rok ostajamo tudi v heraldičnem smislu: grb in šlemno okrasje, ki sta del Walterjeve podobe v Manessejevem rokopisu, prikazujeta kletko s ptičem [...], vendar se tak grb ne pojavi nikjer drugje« (ibid.: 258). To nas pripelje do pomembne ugotovitve: čeprav nimamo dokazov, da je bil Walter vitez ad verbum, nam gesta škofa Wolfgerja lahko služi kot dokaz za Walterjevo pripadnost viteškemu stanu. Škofovo ravnanje je ključno in ima veliko težo, saj škof kot pomemben mož verjetno ne bi prekršil kodeksa oblačenja in dvornemu pesniku ne bi podaril stánu neprimerne darila. Nasprotno: krzneni plašč je zelo velikodušno darilo, kar lahko razberemo iz precejšnje vsote, ki jo je škof Wolfger namenil Walterju – 5 sol. long., tj. 5 dolgih šilingov. Vrednost karolinškega funta na prelomu 12. in 13. stoletja je v nemškem cesarstvu bila 20 t. i. solidi breves (kratkih šilingov) oz. 12 denarii, skupaj 240 denarii. Toda na Bavarskem in v Avstriji je bil karolinški funt razdeljen na 8 t. i. solidi longi (dolgi šilingov) oz. 30 denarii, skupaj prav tako 240 denarii. 5 »dolgi šilingov« je torej znatna vsota, za katero si je moč kupiti ne samo krzneni plašč, ampak na primer tudi dobrega konja (Gaber 2014: 16). Sklenemo lahko, da je krzneni plašč, škofovo darilo Walterju, ne le edini neliterarni podatek, ki nam omogoča vpogled

v Walterjevo poreklo in družbeni stan, temveč bistven podatek, ki bi lahko Walterja umeščal med viteze.

SKLEPNE MISLI

Na podlagi analize dveh pesnikov z nemško govorečega področja, ki sta bila dejavna v visokem srednjem veku, Ulricha Lichtensteinskega in Walterja von der Vogelweideja, smo želeli raziskati posebnosti, ki se navezujejo na oblačila. Ugotavljamo, da je kodeks oblačenja imel veliko težo in je stigmatiziral nosilca oblačila. Že v preteklosti so si višji družbeni sloji lahko privoščili veliko več oblačilne svobode, celo ekstravagance (ki je denimo Ulrichu Lichtensteinskemu omogočila turnejo v ženskih oblačilih) kot običajni ljudje, ki so bili obsojeni na enostavna in predvsem uporabna oblačila. Načeloma pa so številni predpisi natanko opredeljevali izbor oblačil in so izhajali iz letnega dohodka ter družbenega statusa. Ravno slednje lahko na podlagi raziskave uporabimo v primeru Walterja von der Vogelweideja ter določimo njegov družbeni stan, saj mu posedovanje krznenega plašča, ki mu ga je podaril passavski škof Wolfger von Erla, daje dodatni atribut o viteškem poreklu. Obleka torej lahko naredi človeka: v enem primeru mu omogoča, da se navidezno prelevi iz moškega v žensko, v drugem ga napravi za viteza.

Zagotovo je svoboda oblačenja v srednjem veku razumljena drugače kot v 21. stoletju. Pa vendar ne vsepovsod in ne za vsakogar. Družbeni dogovori ponekod zlasti žensko še vedno ukalupljajo in omejujejo. Velik korak proti omejevanju svobode oblačenja in posledično za svobodo ženske je pred sto leti naredila Coco Chanel: žensko je osvobodila globoko zakoreninjenih konvencij ter jo popeljala v svet drznosti in ekstravagance, pa čeprav se ta lahko kaže v popolnoma preprosti mali črni obleki.

Povzetek

Obdobje srednjega veka je bilo glede oblačilnega kodeksa veliko bolj rigorozno, kot je to danes. Obleka je stigmatizirala osebo in jo načeloma umestila v enega izmed treh stanov: duhovnega, plemiškega in kmečkega. Oblačilna svoboda je bila v domeni višjih družbenih slojev. S predstavitvijo dveh predstavnikov nemške srednjeveške literature – Ulricha Lichtensteinskega in Walterja von der Vogelweideja – smo skušali predstaviti drznost enega, ki je v ženski preobleki potoval od Benečije do Češke, ter pomembnost najdbe računa za krzneni plašč drugega, saj ravno škofovo darilo v obliki krznenega plašča govori v prid njegovemu viteškemu poreklu.

Abstract

Regarding the dresscode, the Middle ages were much more rigorous than nowadays. A person was stigmatized by what they were wearing as their clothing put them into one of the three social orders: the clergy, the nobles and the peasants. Only the higher classes had freedom of expression concerning clothes. By presenting two German Minnesängers – Ulrich von Liechtenstein and Walther von der Vogelweide – we attempted to demonstrate the extravagancy of Ulrich, who traveled from Venice to Prague in women's clothing, and the importance of a receipt for a fur coat, stating that the bishop bought it for Walther, which further confirms his knighthood.

Seznam literature

- BEIN, Thomas (1997): *Walther von der Vogelweide*. Stuttgart: Phillip Reclam.
- GABER, Mateja (2014): *Podoba Walterja von der Vogelweideja v fiktivnih biografijah od 19. do 21. stoletja*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- GABER, Mateja (2015): *Literarna recepcija Walterja von der Vogelweideja pri Slovencih*. V: VALENCIČ ARH, Urška/ČUDEN, Darko (ur.): *V labirintu jezika/Im Labyrinth der Sprache*. Slovenske germanistične študije 12. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, str. 105–115.
- GOTTFRIED, von Straßburg (1996): *Tristan*. 2. zv. Stuttgart: Philipp Reclam jun. GmbH.
- KEUPP, Jan (2014): *Tasselmantel und Herrenrock*. V: GROSSBONGARDT, Annette/SALTZWEDEL, Johannes (ur.): *Leben in Mittelalter. Der Alltag von Rittern, Mönchen, Bauern und Kaufleuten*. München, str. 116–123.
- KÖNNECKE, Gustav: *Bilderatlas zur Geschichte der deutschen Nationalliteratur: eine Ergänzung zu jeder deutschen Literaturgeschichte*. Marburg: Elwert 1895. Dostopno na spletu: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/koennecke1895> (pridobljeno: 07. 03. 2020).
- KROTZKY, Mirko (2006): *Ulrich von Liechtensteins Verkleidung als Frau Venus*. München: GRIN Verlag. Dostopno na spletu: <https://www.grin.com/document/61982> (pridobljeno: 07. 03. 2020).
- MATIČETOV, Milko (1993): *Od koroškega gralva 1238 do rezijanskega krajaua 1986*. V: *Jezik in slovstvo*, letnik 38, št. 5. Dostopno na spletu: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-SQSRFAYW/5cdf7390-e57d-40fb-ab91-a146a25e6ad3/PDF> (pridobljeno: 07. 03. 2020).
- MCGUIGAN, Dorothy Gies (1970): *Habsburžani privatno*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- MORTIMER, Ian (2015): *Im Mittelalter. Handbuch für Zeitreisende*. München/Berlin: Piper Verlag GmbH.
- SALTZWEDEL, Johannes (2014): *Faszinierende Ferne*. V: GROSSBONGARDT, Annette/SALTZWEDEL, Johannes (ur.): *Leben in Mittelalter. Der Alltag von Rittern, Mönchen, Bauern und Kaufleuten*. München, str. 17–28.
- SCHNURR, Eva-Maria (2015): *Die Außenseiter*. V: *Der Spiegel. Geschichte. Die Menschen im Mittelalter. Herrscher, Ketzler, Minnesänger*. Hamburg: Spiegel-Verlag Rudolf Augstein, str. 103–107.
- SCHULZE, Ursula (1984): *Der mythische und der historische Walther*. V: Schulze, U. (ur.): *Walther von der Vogelweide: In dieser Welt geht's wundersam*. München: Winkler Verlag, str. V–XLVI.

SPECHTLER, Franz Viktor (1985): Ulrich von Liechtenstein. V: *Neue Deutsche Biographie*, letnik 14, str. 522–523. Dostopno na spletu: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118625306.html#ndbcontent> (pridobljeno: 07. 03. 2020).

ULRICH von Liechtenstein (1952): Frauendienst. V: KRAUS, Carl: *Deutsche Liederdichter des 13. Jahrhunderts*. 1. Zvezek. Tübingen: str. 428–494. Dostopno na spletu: https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/13Jh/Liechtenstein/lie_fd10.html (pridobljeno: 07. 03. 2020).

WALTHER, Ingo/SIEBERT, Gisela (ur.) (1988): *Codex Manesse. Die Miniaturen der Großen Heidelberger Liederhandschrift*. Frankfurt am Main: Insel Verlag.

Seznam slik

Slika 1: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3d/Codex_Manesse_Ulrich_von_Liechtenstein.jpg (pridobljeno: 08. 06. 2020).

Slika 2: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1a/Codex_Manesse_Walther_von_der_Vogelweide.jpg (pridobljeno: 08. 06. 2020).

Slika 3: https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/13Jh/Walther/wal_por2.jpg (pridobljeno: 08. 06. 2020).

Slika 4: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/84/Walther_von_der_Vogelweide_Rechnung.png (pridobljeno: 07. 03. 2020).